

ПРОСВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція полонених Українців табору Вецляр.

Виходить 5, 15, і 25. н. ст. кожного місяця.

Ціна одного примірника 2 фен.

Вецляр, дня 15. липня 1916. р.

Холмська справа.

„Не хочеш бути Українцем, то станеш Москалем, або Поляком!“ І це не байка, це є жорстока, болюча дійсність життя цілого українського народу. То нас зла доля кинула була в пазурі Польщі в 1387. році, то ми якійсь час живемо самостійним життям, то нас ділять на двоє: одна частина нашого народу попадає під Московщину, а друга знову лишається під Польщею. І так на протязі цілого нашого історичного життя український народ переживає таку трагедію.

Кожна із цих держав старала ся переробити наш народ на свій зразок: одна хотіла зробити нас Поляками, друга Москалями. І тяжко це відбило ся на житті нашого народу й стримувало його розвиток. В 1795. р. Волинь і Холмщина відійшли до Австрії. Трохи легше дихнуло ся цій частині нашого народу, бо тоді австрійське правительство супроти Росії старало ся повернути до себе наш народ і дало йому деякі полегкості. Та було се не довго. В 1809. році на віденському мирі Холмщину злучили з Варшавським князівством, а в 1815. році його разом із Холмщиною прилучено до Росії.

Тепер дуже гірка доля стрінула Холмщаків: Поляки переслідували їх за унію й хотіли перевернути на католицтво, Московське правительство старало ся перевернути на православ'є. З 1864. року воно видає різні закони, якими людей просто примушувало ся робити те, чого бажає прави-

тельство. Перед останніми роками єпископом Холмщини був Євлогій. Він позакривав усі українські товариства, що народили ся після 1905. року й дуже широко розвинули свою просвітну діяльність серед народніх мас. Замість того дуже розвів чорносотенну пропаганду й позасновував товариства „Союза істинно-руських людей“. Нарешті в 1912. році Думою ухвалено, що Холмщина відділюється від Польщі й ставить окрему Холмську губернію. Дуже не до серця було це Полякам, але мусіли примирити ся з фактом.

Та життя не стоїть непорушно, воно мов той широкий потік стремить уперед і вибирає собі той шлях, де йому стоїть найменше перешкод. Але той природний розгін життя не лежить у інтересі кермуючих верств, тому вони створюють такі умови, які затримують той розгін і тим самим доводять до конфліктів. Подібні причини викликали й сучасну війну. Наш народ найбільше терпить від цієї війни, а не знає навіть в чийих руках опинить ся його доля: чи то знов у свого ж ворога, московського правительства, чи в кого иншого, чи може вийде так, що ми здобудемо найширшу можливість власними руками викувати собі долю.

Та поки сонце зійде, роса очі виїсть. „Багато з наших людей каже: „навіщо нам політика, не потрібна вона нам, не хочемо й слухати про неї“. Отак вони старають

ся одхрестити ся від тої політики, а того й не добачають, що по за їх сипною робить ся така політика від якої й вони чи хочуть, чи ні, а їм не смачно стане. Не дивлячи ся на те, що Холмищина є історичною частиною нашої землі, що корінним населенням там є Українці й ставлять 52 проценти всього тамошнього населення, Поляки твердять, що Холмищина є польською й тільки польською країною. На ці вигукки велика частина українського народу мовчала й стало ся те, чого Поляки хотіли: Холмищину знову злучено з Польщею. Господарями в Холмищині фактично стали Поляки. Тепер вони з усією енергією взяли ся за просвітну працю: відновили т-во „Шкільна Матиця“, закладають школи й досі вже мають відчиненими 51 школу, відчиняють курси для дорослих і роблять такі заклики до свого громадянства: „Земляки! Від теперішньої хвилі залежить багато, дуже багато. Памятайте, що кожний гріш, зложений на біжучий фонд Холмищини, що кожна книжка, яку відсіль вишлемо на Холмищину, се цеголки, з яких виросте непереможна кріпость Польщини, якій на на ім'я—Холмищина!“

Чи не стверджуєть ся цим те, що сказано вище: „не хочеш бути Українцем—станеш Поляком“, чи не до того ведуть змагання польських верхододів? А ми на це відповідаємо словами: „не хочемо політики!“ А чи ж воно справді так, треба над тим, товариші, добре розміркувати. Коли

запитаю кого, чи треба нам боронити своїх інтересів, то певно не пайдеться такого, що сказав би протилежне. А коли так, то хто ж, крім нас самих, зможе їх одстоювати так як слід?

Отже, коли ми самі мусимо шльнувати своїх інтересів, то як же тут обійти ся без політики, бо ж політика, то й є охорона того, що для нас дороге, що для нас корисне. Значить, коли другі ведуть політику проти наших інтересів, то ми мусимо вести свою й народню політику, на оборону своїх інтересів, інакше й на далі будуть із нами робити так, як досі: сьогодні відібрали Холмищину, завтра Волинь, Поділля і т. д. Тоді дійсно справдиться те, що так часто люблять твердити польські та московські шовіністи. Одні кажуть: „Нема Українців, а тільки Поляки“, а другі собі: „Никакой Украины не было, и быть не может, а есть только Русские!“ Ми мусимо збити ці брехні власними руками й показати, що Українці живуть і знають, чий сини й яких батьків діти. Нехай цей факт прилучення Холмищини заставить кожного взяти ся за політику, нехай кожний Українець, свідомий власних інтересів, збирає навкруги себе гуртки людей і від їх імені посилає накази до Союзу з протестом проти такого порушення наших прав. **Тільки власною народньою політикою ми зможемо відстояти свої інтереси й права.**

Олексим Чемара.

З у с т р і ч.

В наше село приїхав новий урядник. Цей „начальник“ хотів, щоб його в селі всі бояли ся й шанували. Пошана в селі висловлюєть ся тим, що при стрічі скидають шапки й вітають ся. А вітають, або того, кого шанують, або кого боять ся.

Пан-урядник дуже любив, щоб перед ним скидали шапки. Тих людей, хто цього не робив, він називав революціонерами й не любив їх. Придираєть ся бувало до них за всяку дурницю й стараєть ся показати свою власть над ними, лає таких людей, а як попадають ся слабенькі, то й бє. Коли ж не можна було сього зробити на вулиці, то записував у книжочку, потім закликав до себе, а там тоді робив, що хотів. Були правда та-

кі люди, що й урядникові втирали носа, але їх було дуже мало.

Один раз на Івана Купайла їхав наш пан-урядник на своїй коняці вулицею. Скрізь гуляло багато людей—старих і молодих. Всі скидали шапки, низенько вклоняли ся йому, щоб не буває не посадив у кутузку, або не дав нагаєм по синні. Сам він сидів на коняці в сідлі й дуже пишав ся тим, що всі його так шанують. Але то була не пошана! Скидала шапку з нашого дядька його безправність і несвідомість. Щоб ще буває не причинив ся до нього цей катюга, бо ж він оце не даром тиняєть ся по селі.

Аж ось напроти йде молодий хлопець і, не

дивлячи ся на урядника, проходить мимо. Це дуже здивувало нашого „короля“.

— Що б се значило—подумав він,—що сей хлопець посмів пройти перед урядником не скинувши шапки?

Урядник спалахнув як вогонь і крикнув на хлопця:

— Стой!

Той не став. Урядник у друге:

— Стой, я тобі гаварю!...

— Чого?—спитав хлопець.

— Паді сюда!

— Чого ж—каже—я до вас піду? Повернув ся й пішов далі.

Це ще дужче розлютувало й здивувало нашого „короля“, пана-урядника з золотими гудзиками.

„Як це так—думає собі—щоби сей хахол позволив собі не слухати ся чиновника сільської поліції, найстаршого в селі? Оце okazія!..

Урядник повернув коня й погнав за хлопцем.

— Я тобі приказиваю, астановісь і іді сюда,—гукнув він і підняв у гору свого нагая котрий до сього часу висів у нього коло сідла. Та так

це гукнув, що аж люди, котрі стояли віддалекні й дивили ся на цю okazію, полякали ся.

Бачить хлопець, що „сільський король“ розлютував ся, обернув ся, підійшов до нього, все так не скидаючи шапки, хоч знав чого хоче від нього урядник, і питає:

— А чого ви від мене хочете?

— Как снто чаво?! Ти почему не скінул шапки і не сказав „здрастуйте“?

— Тому—каже хлопець—що я не знаю хто ви, а шапки я не привик скидати незнайомому чоловікові... Та чи й заслужили ви, щоби перед вами скидати шапку?!

— Как не знакомому? Как сто не заслужил? Ти не відіш хто я?

— Бачу—каже—що якийсь поліцейський...

— Да не поліцейській—кричить той—а гас-

падін урядник і ти должон снять шапку мне!

— Не знаю—каже хлопець. Я як їхав із дому, то в нас був урядник дуже гарний чоловік і перед ним я скидав, бо знав його. А вас я перший раз бачу, бо недавно приїхав, а поліцейських у нас багато, всім не догодиш!..

— Вот то-то і єсть. Єслі ти недавно приїхав, то должон бил явітє ся ко мне і там би узнал меня—сердито крикнув урядник.

— Я—мовив хлопець—не маю діла до вас являти ся й даремно ви до мене чіпляєте ся.

— Вот ти чему абразовал ся в Києве ілі в Адєсє! Да ти революціонер наверно?!

— В Київі й Одесї я не був—відповів хлопець—і чи революціонер я, чи ні, ви сього не можете сказати, бо на се мусять бути докази.

— Молчать!.. гукнув на хлопця урядник.

— Так на що ж ви мене зачіпаете?..

— Замалчі, не смей мене і пікнути!—кричить на хлопця. Але бачить, що той не боїть ся й правду йому каже, і що тут йому нічого не зробивши, поліз у кишеню за книжкою.

Люди з боку сміють ся, дивують ся й боїть ся, щоби часом не попало бідному хлопцеві задар-

мо. А хлопець сміливо дивить ся на „короля“ нашого села й сам собі думає:

— Ну й гаряче, бісове племя!..

Тим часом урядник дістав книжку й олівця й гукнув:

— Гаварі мне чічас, как твая фамілія?

У відповідь на се хлопець дістав із кишені свого паспорта, подав йому й сказав:—Прошу, тут усе написано.

Той узяв паспорта в руки, підніс його під самісінький ніс і почав читати:

„Полтавской губернии, Лохвицкого уезда, Андріашевской волости, села Андріашевки, казакъ Исидоръ Неимущій... родъ занятій“...

— Гм... протяг у ніс урядник, подержав інше трохи під носом той папір, а далі повернув ся до хлопця й каже до нього підлесливим голосом:



Шведська могила під Полтавою (рис. О. Скоропися).

— Так... Значіт ви білі на хорошій службі... челевск учоний. Віноват, я не знав вас... Ну, хорошо, будемо знакоми,—й подає йому руку разом із паспортом.

Хлопець далі не зхотів сварити ся з ним і після короткої розмови розійшли ся кожен у свій бік.

Люди здивовані цим випадком, розходили ся

й весело сміяли ся, що їх селяни все таки не дав себе на поталу поганому поліцайові.

— Що, найшла коса на камінь!—казали вони сміючись. „Нарвав ся таки на свого!..“

Після того все село знало, як урядник із сорому просив вибачення перед хлопцем.

Захар Боязливий.

Історичний календар.

7. липня (27. червня ст. ст.) 1657. р. умер у Чигирині найбільший гетьман України, Богдан Хмельницький.

Як Хмельницький побачив, що московське правительство не додержує Переяславської умови, обмежує самоуправу України й мирить ся з Ляхами проти української справи—задумав зірвати союз із Москвою. Укладає 1654. р. союз зі Швецією й Семигородом і підіймає війну з Польщею, щоб забрати західну Україну від Польщі, проти волі московського правительства. Сам одначе був уже хорий, тому вислав три полки під проводом Ждановича на поміч кн. семигородському Ракочієві до Галичини. Але Ракочія побили Поляки й папустили на нього Татар, а козаки, підмовлені московським послом, не схотіли йти воювати Польщу. Хмельницький, як почув, що його полки забунтували ся з царської намови, так зхвилював ся, що вдарив його параліч, відібрало йому мову й через шість днів він умер—не проголосивши народові свого розриву з Москвою. Була се одна з найбільше трагічних хвиль в історії України.

Все девятилітнє гетьманування Хмельницького й уся його політика є доказом, що він змагав ся оборонити повну незалежність України не тільки від Польщі, але й від Москви. Його союз із Москвою—се було тільки шукання помічі в потребі, так само як раніше союз із Татарами чи Туреччиною, а опісля зі Швецією. Се не було ніяке „підданство“, ніяка „злука“ з Москвою і ніякий „поворот“ до „сильної руської держави“. Про все те він і не думав, а видумали все те, щойно недавно московські „об'єднителі“, націоналісти. Хмельницький думав тільки про самостійну українську державу, писав ся все гордо „гетьманом України“ та володів у ній як самостійний володар до останньої хвилі свого життя.

7. липня (27. червня ст. ст.) 1659. року під Конотопом розбив на голову московську армію Іван Виговський.

Гетьман Виговський із козаками постановив

на великій раді в Гадячі 1658. р. відступити від Москви й утворити з Польщею та з Литвою союз як рівний із рівним. Україна під спільним королем мала творити велике князівство з власним соймом, військом, скарбом, монетою й школами. Московське правительство сказало воєводі Трубецькому мирити ся з Виговським на основі такої самої злагоди, що й Польща—а тимчасом бунтувало підкупством простий народ проти Виговського й старшин.



Гетьман цілої України Іван Виговський (1657—1659).

ни. Почала ся війна. Трубецький обляг Конотоп, де полковник Гуляницький відбивав ся два з половиною місяці. Тимчасом Виговський рушив із козаками й Татарами й захопив московське військо в два вогні. 30,000 московського війська лягло труном, кн. Пожарський попав у неволю, його покарано на смерть, а всі припаси, гармати, хоругви й прапори московські захопили козаки.

Була се катастрофа нечувана. Трубецький утік із військом із України—цар хотів утікати з Москви в глибину Росії. Виговський міг визволити раз на все Україну, але підбунтований простий народ підняв повстання, бо не розумів мети Виговського і з цієї побіди нічого не вийшло.

9. липня (29. червня ст. ст.) 1651. р. скінчила ся нещаслива битва Хмельницького з Поляками під Берестечком.

Хан татарський сердив ся, що Хмельницький йому не вірить і заключає союз із султаном. Рад-не-рад на Польщу йти мусів на розказ султана, але замість на весну, прийшов аж літом. Поляки зібрали нове військо й найняли вправну в 30 літ-ній війні готову німецьку армію. Під Берестечком



Наказний гетьман полковник Іван Богун.

проти 300,000 польських наємників стануло 200,000 козаків з Татарами. Хан знову зрадив—наказав Татарам тікати. Хмельницький, а за ним Виговський побігли до хана та він забрав їх із собою і втік із військом. Козаки без гетьмана обгородили свій табор возами й валом із трох боків, а з четвертого було болото. Поляки почали з трох боків брати приступом. Три дні відбивали ся наші, та четвертого в ночі винницький полковник Іван Богун

задумав їх вивести через болото й річку Пляшову. Через них пороблено греблі і вже введено більшу частину війська. Але селяни, що остали ся ще в таборі, незвиклі до військового порядку стинили переполох, як вівці серед натовпу. Те побачили Поляки й розгромили все військо „на чотирі милі“. Тільки 300 козаків на малім острові цілий день відбивали ся від Поляків, мимо милування короля—лягли всі до одного й виратували честь козацького війська. Хмельницький побачив, що йому в бісурманів вже помочи не шукати, звернув ся за підмогою до Москви та заключив із нею союз України на безголовля.

10. липня (29. червня ст. ст.) 1709. року була велика битва під Полтавою, де цар Петро розбив Шведів, гетьмана Мазену та Гордієнка.

Шведський король Карло XII., побивши Петра під Нарвою, а далі Данців і Ляхів, союзників Москви, рушив на Україну. Гетьманом на Україні був тоді Іван Мазена. Він давно думав зірвати з Москвою, але ждав принагідної хвили. Такої хвили він ще не бачив, не був приготований до неї й тому не рад був, коли почув, що Шведи вирушили на Україну. Волею-неволею мусів рішити ся й стати на боці Карла. Шведи, зєднавшись із Запорозжцями та полками Мазени, отаборили ся під Полтавою. Згодом надійшов туди й Петро з військом, багато більшим, ніж було в Карла й Мазени. Тут і стала ся велика битва, в якій Карла й Мазену побито, й вони мусіли втікати до Бендер. Тяжка хвиля настала після цієї битви для Українців. В той час, коли до Шведів цар Петро був ласкавий, усіх Запорозжців садовили на палі, вішали, ламали руки й ноги. Старшини Мазени, що перейшли до царя ще до полтавського бою, загнано на Сибір. Коло нового гетьмана устанолено з російських генералів „Малоросійську коллегію“, що правила Україною. Простому народові обіцяв цар скасувати податки, аби не лучив ся з Мазеною,—та царські слова полоза: наложено ще більші драчі й заведено постійні салдатів на Україні. Щоби вигубити козацтво, цар вислав їх на болота будувати Петербург, копати канали, осушувати багна на північ, або в пусті маловодні степи. Сотки тисяч наших братів гинуло від голоду, від браку води, та від усяких пошестій на тих роботах і далеких походах. А селяни мусіли доставчати підвоз та поживу і йти сотки миль у чужі землі за військом. Усе те робив цар павмисне, аби знищити Україну.

Д у м к и.

Зібрались ми в неділеньку святую зі всіх кутків табору перший раз послухати нашої музики на вільнім повітрі. Заграла музика. Я втонив свої очі на чорний ліс, що стояв хоч зелений, але понурий від недолі людської й шум його казав мені: „Дивись, он ходять вільні люди поміж житами, що хвилює від вітру як море!“

Так, я бачив широке поле й жито високе, яке вітер колихав немов дитину, а маленькою доріжкою йшли люди і їм було любо й весело на світ божий дивити ся, а мені?..

Думки летіли за думками, очі дивили ся в простір, шукали чогось кращого й знайшли... Знайшли багато-багато хрестів, де поховані товариші-полонені. Тут застановив ся й на хвилину задумав ся. Чи доведеть ся мені хоч умерти в рідній стороні, вільним чоловіком, не в полоні?..

За тими думками я й не оглядів ся, як музика перестала грати. Люди розійшли ся, я також пішов до свого бараку. В бараці сумно, душу здавив невимовний жалі... Став я прохати того єдиного Бога, щоб він відкрив мені—за що гинуть люди?.. Чим вони прогнівили Його? Я благав Його врозумити засмучений, незрячий і обідраний народ.

Але... відповіді з неба не було... І тоді я зрозумів, що це діло не Боже, а катів неситих, які з довгогривими понами торгують Богом, як жид товаром!.. І ще стало мені тяжче і я, зі словами „За що? За що?“ впав на постіль і заплакав...

Коли опам'ятав ся, знову я запитав себе: „що є народ?“. Віл, кінь і инше творіння й то знаходять ся під опікою, а народ?.. Народ гине мільйонами і... мовчить... Каже, що так Бог дав!.. Коли війна, то значить вона потрібна! А того й не думає кого й що він „защитає“, що те „отечество“, яке він іде захищати—то зграя панів, які, як прийде до нього лиха година, то й пальцем не рухнуть, ба навіть осміють...

Оттаке то те „отечество!..“

Товариші! Хто думав над цим, той згодить ся зі мною. То ж не сидіть, склавши руки. Несіть світ правди в народ, пробуджуйте незрячий, заляканий люд. Це наш святий обов'язок. Кожному й на кожному кроці ми мусимо казати: „в просвіті правда, в бажанні воля, в єднанні сила, в старанні доля!..“

Смукот.

Вражіння з вистави „Мартин Боруля“.

Я знову дивлю ся на нього й знову смію ся над його дикими потугами привернути свої старі, всіма забуті прерогативи *) „дворянского званія“. Його копіровка дворян, якій немає границь, протилжна, бо воно ображує примітивне почуття людської гідності, а карикатурність всього того, що він робить визиває невтримний сміх. І всі сміють ся над ним—і глядачі й життя. Вони не можуть пробачити йому його стремління насплувати природу. Він хоче змінити мову й старий уклад на новий, щоб приподобити ся другому, щоб бути похожим на того „вищого“. Всі в один голос називають його божевільним і сміють ся йому в вічі—смію ся й я за ними.

А неса тим часом іде, змінюєть ся картина за картинню й також рівно, крок за кроком змінюєть ся моє відношення до Мартина, і... здаєть ся, що в салі всі притихають, сміх стає що раз тихший, а далі й зовсім затихає. На сцену виходить

син Мартина. Сарказм і сміх переносить ся на нього й почуття гідності до Борулі непомітно падає, поволі змінюєть ся жалістю, а далі робить ся образливо за нього до сліз. Господи, до чого можна довести себе? Він сам не розуміє, для чого йому те дворянство здало ся, але відчуває його необхідність. Він не може задоволити ся хатнім кутком; життя вибило його з колії й образуючи, принижуючи його в тій чи иншій формі, дало почути те, чого він не хотів примітити раніше. Життя силою викинуло його із звичайної життєвої колії й пхає „в общество“. І він пішов, рішуче пішов, але пішов як сліпець і заблудив ся в лісі. Він стукаєть ся лобом то об дуб, то об осину й усе більше заплутуєть ся. Ми дивимо ся й сміємо ся, дожидаємо кінця й будемо раді, як він розібе свій дурний лоб. „Дворянства шукати пішов, хотів вище себе підскочити—ось тобі й дворянство, не чвань ся, не лізь туди, куди не треба!“

Отак бувало думав я, виходячи з театру, й дякував Богові, що сотворив Борулю. Він в тій, або в другій мірі поміг мені не зробити ся сміхо-

*) Вищі права у суснілстві.

внськом для других. Але тоді я оцінював його тільки з одного боку. Я ганьбив його за те, що він цурався всього свого рідного, та намогався стати за всяку ціну дворянином. Тепер мені жалко його, жалко як чоловіка.

Це моє особисте, суб'єктивне почуття, а тому прийдецься відкинути образ Борулі, який склався в моїй уяві від грн т. З-о, котрий не зовсім вірно передав його таким, яким змалював його автор пєси. Актор дав щось осібне, свого, а не Тобілевича Борулю.

Жив чоловік, боровся з нуждою, працював, гріш за грошем, крихта за крихтою збирав багатство й одно твердив, що „чоловік мусить працювати“, коли йому казали, що час уже відпочити. Знав, що він дворянин, шляхтич, але ніколи не думав об цїм і дворянство без грошей мало цікавило його. „Чоловік мусить працювати“, оце вся його філософія. Нараз, чоловік здурів, лишився розуму. Беться за дворянством, кидає грішми на „аблакату“, на сина, якого поспіває служити по 2¹/₂ карб. місячно. Повернути дворянство стає метою його життя, без дворянства він жити не хоче. І він не жалїє нічого для нього; не тільки багатство все віддає, а й себе самого готовий переробити, щоби тільки зрівняти ся зі справжнім дворянином, Красовським.

„Куди ти лізиш—кажуть йому—Красовський лікар, учений!“

„Вчений!.. Що то значить? Ага, правда, вчений, таки вчений. Він і балакає якось особливо; діти його кличуть „папа“, робітники „пан“; ні діти, ні жінка нічого не роблять, хіба що вишивають на пальцях; у нього самовар, він пє чай—не кофє. Так, правда, порядки в мене не дворянські. Як дворянин, то треба й порядки завести дворянські!“.

Як то виходить у нього дико, і як не похоже його поводження, на поводження багатого аристократа. Але йому це байдуже, була би тільки фор-

мальність виконана, бо те „званїє“ йому потрібне тільки для того, щоб вище стати на суспільній драбні, не стояти на рівні з бидлом-мужиком. А після того, як узяти на увагу становище бидла-мужика в суспільстві, робить ся зрозумілим стремління Борулі стати дворянином. Єдина мета його зробити так, щоби з ним рахували ся як із чоловіком. Його мало цікавить навіть те, як до нього будуть відносити ся ті бидла, з яких він оце недавно сам вийшов. Як би не треба, він ніколи б не змінив „дядька Мартіна“ на „пана“. Бо як же ж він відповість на образу пана Красовського, коли не зрівняєть ся з ним своїм станом? Оце й тільки оце його хіба. Він не знав, що нові порядки в хатї та папір на „дворянство“ не зроблять його розумнішим. І через це життя розбило його ілюзії, але наука не пропала даром.

„Учить своїх дітей не дивлячись на те, що вони мужики!“ заповідає він дочці й зятеві-мужикові. Цим він признав право за мужиком таке, як за дворянином.

І таких людей між нами багато, але вони не божевільні, ні, вони—темні, вони не знають хто вони є. Але їх помилки не безкорисні. Навчені лихом батьків, їх діти, унуки, повчившись, знаходять права свої й своїх батьків. І добивають ся вони їх инакше, не просять як милостиню, вони не хочуть милостинї. Вони пізнали, що ділення людей—на людей і на бидло є неправдиве і все з більшою й більшою енергією ломлять той „китайський мур“, яким обгородили себе „внці“ від „нижчих“. Узброєні працею й знанням, вони завзято борються з віковою неправдою, яка засудила їх на голод, нужду й безправє, звела їх на ступінь „скотини“ й довела до такого трагі-комічного становища М. Борулю. Робота тяжка, мур кріпкий, але... вже рухаєть ся!..

І... недалеко час!..

Інтернаціонал.

Події в світі.

(Від 5. до 15. липня)

На всіх фронтах кипить завзята боротьба й чим вона скінчиться, наперед неможна сказати. Держави почвїрного порозуміння завзяли ся загальною офензивою на всіх фронтах зломити напір німецьких військ. З одного боку Англія й Франція прикладають усіх своїх сил до того, з

другого—Росія кладе мільйони жертв, та толку з того мало. До цього часу успіхи їх у порівнанні зі стратами дуже невеликі. За весь час офензивы *Англїя* здобула від Німців 17 сїл, себ-то 150-ту частину всього того, що Німці забрали від Французів, і за сей маленький простір положила 65.000

людин. Як так далі піде, то відоб'є вона французькі й бельгійські землі за 300 тижнів коштом 39 мільйонів людей.

Між тим *Франція* даремно намагається застановити нашір Німців. Хоч і як завзято б'ють ся Французи за Верден, але німецькі війська все ближче й ближче підходять до лінії фортів кріпости, а з північно-східної сторони загрожують уже й саме місто. Майже $\frac{1}{2}$ мільйона людей контує Французам той Верден, а поліпшення немає ніякого.

Небагато толку й з російської офензивы. *Росія* вигнула лінію на Буковині по Карпати за Коломню, та на півночі по за Луцьк до річки Стохода. Тепер хоче на силу взяти на півночі Барановичі, Ковель в середній, Станіславів на півдні—але на тому поки що й кінець, дарма, що тільки кров проливається. Російські втрати по швайцарським часонням виносять 248.000 солдатів і 14.900 офіцерів—з того 23.025 взято в неволю, а решту вбито, або ранено. Та й над тими раненими нема доброго догляду, бо лікарів тільки 2 на 1.500 людей, ба й ліжок не настарчас для недужих.

А тимчасом, коли на позиції лягають горі трупів, російські військові проводарі ніяк не помирять ся між собою. Приїхав оноді міністер війни Шуваєв на воєнну раду до Брусїлова й чотирі підвладні його команданти г.г. Мясницький, Щербатов, Захаров і Калєдін подали на його жалобу, що сї всі здобутки нетривалі, на один день контують за багато крові нашого брата, що се не для блага Росії, а для Франції, Англії та Італії наша кров проливається. І правду вони кажуть. Як пропаде ця армія—другої Росія не зможе вже виставити. З амуніцією ще справа стоїть сяк так, її можна дістати від Японії, відступаючи за се по кавалкам Сибір хоч і до самого Уралу, але що до людей—то мертві з гробу не встають, а армія стає все меншою й меншою. Та й з поживою приходить ся вже Росії круто. В краю сього року недорід й цілій Росії грозить голод. Передбачаючи лихо, народ стає що раз більше незадово-

лений війною. У Петербурзі зав'язав ся тайний союз проти війни, та тих „революціонерів“ закували, та й погнали на Сибір. Правительство не вважає на голоси народа й війна провадиться далі, якої світ не видав. Тепер уже все на гармати та кулі переведено; завели ся, як той казав: багатий за багатство, а бідний Бог зна й за віщо!

А тимчасом панн в Росії закупувають на Україні землі, що забрато у Німців кольтоністів. Люди платили за десятину по 350 рублів перед війною,—а нині бувший міністер земледілля Кривошеїн купує по 82 р. за дес., брат мін. залізниць Трепова по 49 р. за дес., міністер Гуркев по 42 р. за дес., міністер фінансів гр. Татїцев по 38 рублів і так 39 таких панів закупило всі землі німецьких кольтоністів на Україні. А нашому братові, що йшов кров проливати й роками банував у неволі—останеться з великої обіцянки—дуля.

— *Була колись правда, та заржавіла!*—скаже з вас не один. Та тяміте, що вона лежить у ваших руках. Як би ви стали всі з'єднані разом за себе проти кривди панської без страху і зневіри, один за всіх, всі за одного, як наші батьки-Запорожці на Сїчі,—то й такі б панн не посміли на вашу землю рук посягати. Дарма журить ся—жура сорочки не дасть. До діла, до праці, до єднання своїх сил, а тоді можете кожному такому сказати: „*Шануйте доли й мости—будуть цілі кости!*“

ТОВАРИШІ!

Всі ви добре знаєте, що то є газета й яке значіння вона має, коли стає справжнім відгуком потреб народа, коли вислів газати стає висловом широким мас загалу. Наша таборова газета „*Просвітний Листок*“ може й повинна стати висловом наших думок, наших бажань! Тому ми просимо всіх товаришів: пишіть хто як думає, оповідайте про свої пригоди, критикуйте газету, критикуйте роботу, що в ній зле, пишіть, що для нас корисно, а що ні, пишіть скарги загального характеру, одним словом про все, що в кого наболіло! Пишіть і надсилайте до редакції. Можна не підписувати ся.

Редакція.

У В А Г А!

Все і всюди пишіть по своєму, по українськи. За пів години кожний може навчитися по своєму читати й писати. Хиба це тяжко? Гляньте: И се не руське І, а вимовляється твердо так менче більше, як руське Ї. І читається як руське И. Е вимовляється твердо як руське э; за те є вимовляє ся м'яко: ї це м'яке і, н. пр. мої, твої, читається моїі, твоїі. Твердого знаку не пишеть ся, бо він непотрібний.

З друкарні „Союза визволення України“ у вецлярському таборі.